

RAPPORT OM GRUNDLÆGGENDE RETTIGHEDER 2020

I 2019 skete der både fremgang og tilbagegang med hensyn til beskyttelsen af grundlæggende rettigheder. FRA's rapport om grundlæggende rettigheder 2020 gennemgår den vigtigste udvikling på området, herunder både de opnåede resultater og områder, der fortsat giver anledning til bekymring. Publikationen indeholder FRA's udtalelser om den væsentligste udvikling inden for de afdækkede emneområder og et sammendrag af den dokumentation, der understøtter disse udtalelser. Det er således en kompakt, men informativ oversigt over de største udfordringer med hensyn til grundlæggende rettigheder, som EU og medlemsstaterne står over for.

FRA'S UDTALELSER

1 [FOKUS]

Ti år senere: frigørelse af chartrets fulde potentiale

4

Ligebehandling og ikkeforskelsbehandling

7

Racisme, fremmedhad og intolerance i forbindelse hermed

9

Ligebehandling og integration af romaer

11

Asyl, visum, migration, grænser og integration

13

Informationssamfund, retten til privatliv og databeskyttelse

15

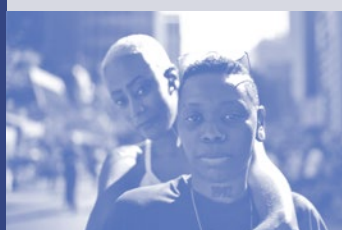
Barnets rettigheder

17

Adgang til domstolsprøvelse

19

Status for gennemførelsen af FN's handicapkonvention

Redaktionen afsluttet i april 2020.

Hverken Den Europæiske Unions Agentur for Grundlæggende Rettigheder eller personer, der handler på vegne af Den Europæiske Unions Agentur for Grundlæggende Rettigheder, er ansvarlige for, hvorledes oplysningerne i det følgende anvendes.

Luxembourg: Den Europæiske Unions Publikationskontor, 2020

Print	ISBN 978-92-9474-943-7	ISSN 2467-2394	doi:10.2811/425474	TK-AM-20-001-DA-C
PDF	ISBN 978-92-9474-907-9	ISSN 2467-2629	doi:10.2811/903058	TK-AM-20-001-DA-N

© Den Europæiske Unions Agentur for Grundlæggende Rettigheder, 2020

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Ved enhver anvendelse eller gengivelse af fotos eller andet materiale, der ikke er omfattet af den Europæiske Unions Agentur for Grundlæggende Rettighederophavsret, skal der indhentes tilladelse direkte fra indehaverne af ophavsrettighederne.

© Foto:

Forside: © iStock/Joel Carillet; © Gettyimages/FG Trade; © iStock/DNY59; © FRA

Side 5: © iStock/Mixmike

Side 6: © iStock/BalkansCat

Side 7: © iStock/yacobchuk

Side 8: (øverst) © iStock/fizkes; (nederst) © iStock/Fertnig

Side 9: © FRA

Side 10: © iStock/Cylonphoto

Side 11, 12 (øverst): © iStock/Joel Carillet

Side 12 (nederst): © iStock/dinosmichail

Side 13: © iStock/gorodenkoff

Side 15: © iStock/skynesher

Side 17: © iStock/asiandelight

Side 18: © iStock/Remus Kotsell

Side 19: © iStock/Jovanmandic

Side 20: (øverst) © iStock/lisegagne; (nederst) © hedgehog94 - stock.adobe.com

1 [FOKUS]

TI ÅR SENERE: FRIGØRELSE AF CHARTRETS FULDE POTENTIALIALE

Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder har været juridiske bindende i ti år. På EU-plan er det blevet mere synligt og har ansporet til en ny kultur for grundlæggende rettigheder. På nationalt plan er kendskabet til og anvendelsen af chartret begrænset. Domstole anvender i stigende grad chartret, hvilket viser indvirkningen af dette moderne instrument. Men det anvendes fortsat kun i ringe udstrækning af myndigheder og parlamenter. Der er eksempelvis meget lidt, der tyder på, at nogen regelmæssigt kontrollerer, om national ret til gennemførelse af EU-retten er forenelig med chartret. EU-Rådet opfordrede medlemsstaterne til regelmæssigt at udveksle deres erfaringer med chartret og styrke relevante nationale organer. Det er imidlertid ikke let at fastslå præcist, hvornår chartret finder anvendelse på nationalt plan. Dette er en væsentlig hindring for en øget anvendelse af chartret. Ringe kendskab til dets merværdi i forhold til eksisterende, veletablerede retskilder er en anden væsentlig hindring. Retsvæsenets aktører, som forstår chartret og kan anvende det i praksis på nationalt og regionalt/lokalt plan, kan hjælpe med til at øge anvendelsen og forbedre gennemførelsen af det. Mere specialiseret uddannelse af nationale aktører i chartrets anvendelse er således afgørende.

I henhold til artikel 51 i EU's charter om grundlæggende rettigheder skal EU og medlemsstaterne fremme anvendelsen af chartrets bestemmelser, men der er kun gjort meget lidt på nationalt plan i denne henseende. I Rådets konklusioner om chartret, der blev vedtaget i oktober 2019, opfordres medlemsstaterne til at øge kendskabet til chartret og styrke uddannelsesaktiviteterne for politiske beslutningstagere, embedsmænd og aktører inden for retsvæsenet samt nationale menneskerettighedsinstitutioner, civilsamfundsorganisationer og andre menneskerettighedsforkæmpere. Alt dette kan bidrage til at udnytte chartrets potentiale.

Tilvejebringelsen af charterrelevante oplysninger kunne blive bedre. Der har ikke hidtil været et samlet overblik over initiativer og praktiske erfaringer med at gennemføre chartret på nationalt, regionalt og lokalt plan. Der findes heller ikke et enkelt kontaktpunkt i medlemsstaternes forvaltninger til indsamling af oplysninger, der vedrører relevante erfaringer og forbinder relevante organer og enkeltpersoner med hinanden, således at de kan fremme lovende praksis og udveksle erfaringer på nationalt plan.

FRA'S UDTALELSE 1.1

Til opfølgning på Rådets konklusioner fra 2019 om chartret bør EU-medlemsstaterne overveje at iværksætte initiativer og politikker, der har til formål at fremme kendskabet til og gennemførelsen af chartret på nationalt plan. Disse bør drage nytte af potentialet blandt alle relevante nationale aktører. De charterrelaterede initiativer og politikker bør være evidensbaserede, ved at de baseres på regelmæssige vurderinger af anvendelsen af og kendskabet til chartret i den enkelte medlemsstat. Dokumentationen kunne indsamles via strukturerede multiinteressentdialoger om anvendelsen af chartret på nationalt og lokalt plan.

Medlemsstaterne kunne overveje at udpege »charterknudepunkter« i deres nationale forvaltninger. Sådanne knudepunkter kunne fremme koordinering, informationsudveksling og fælles planlægning mellem nationale ministerier. De kunne også være et forbindelsesled mellem den nationale forvaltning og andre organer, herunder organer med en menneskerettighedsdimension og civilsamfundsorganisationer, samt mellem EU-niveauet og det nationale niveau. Endvidere kunne de kortlægge mangler i systemet. Knudepunkterne kunne indsamle relevante oplysninger om anvendelsen af chartret og dele disse med nationale aktører på tværs af alle relevante sektorer og, når det er relevant, med forvaltningerne i andre medlemsstater og EU-institutionerne.

FRA'S UDTALELSE 1.2

EU-medlemsstaterne bør overveje at styrke deres nationale procedureregler for kontrol af lovgivningen og konsekvensanalyser af lovforslag for at forbedre overensstemmelsen med chartret. Sådanne procedurer bør udtrykkeligt henvise til chartret på samme måde som forfatningsmæssige menneskerettigheder og – i nogle tilfælde – til den europæiske menneskerettighedskonvention (EMRK).

De nationale lovgivere bør navnlig være opmærksomme på at sikre, at lovgivning til gennemførelse af EU-retten er i fuld overensstemmelse med chartret.

Europa-Kommissionen kunne overveje flere muligheder for finansiering af lovbestemte menneskerettighedsinstitutioner, f.eks. nationale menneskerettighedsinstitutioner, ligestillingsorganer eller ombudsmandsinstitutioner, for at hjælpe dem med at udvikle ekspertise i forbindelse med chartrets anvendelse på nationalt plan. Dette kan fremme deres rolle med hensyn til at hjælpe medlemsstaterne med at anvende chartret, herunder i forbindelse med lovgivning og politisk beslutningstagning og ved anvendelsen af europæiske struktur- og investeringsfonde.

FRA'S UDTALELSE 1.3

Ved revisionen af den europæiske strategi for juridisk uddannelse for 2011-2020 bør EU tilbyde målrettet og praktisk uddannelse i anvendelsen af EU's charter om grundlæggende rettigheder. Charterrelaterede uddannelsesmuligheder bør også fremmes i andre EU-politikker og -programmer for at sikre, at retsvæsenets aktører og embedsmænd samt eksperter, der arbejder i nationale lovbestemte menneskerettighedsinstitutioner, også kan omfattes af uddannelsesordninger, der udbydes på EU-plan og nationalt plan.

EU-medlemsstaterne bør tilbyde deres dommere og andre aktører inden for retsvæsenet regelmæssig, målrettet og behovsbaseret uddannelse i chartrets anvendelse. De nationale menneskerettighedsinstitutioner og deres netværk på EU-plan bør have tilstrækkelige ressourcer til at uddanne deres personale i chartrets anvendelse.

I Rådets konklusioner fra 2019 om chartret tilskyndes medlemsstaterne til at »sikre, at deres nationale retsplejeregler er i overensstemmelse med chartret«. De nationale lovgivere har ansvar for at sikre overensstemmelse med chartret, når de indarbejder EU-lovgivning i national ret. I de nationale procedurenormer for konsekvensanalyser og kontrol af lovgivningen nævnes – i modsætning til de procedureregler, der anvendes af EU – chartret imidlertid sjældent.

Mange af de civilsamfundsorganisationer, der samarbejder med FRA i dets platform for grundlæggende rettigheder, ønsker forøgede midler til uddannelse vedrørende chartret og opfordrer til, at EU fornyr sin indsats for at indsamle oplysninger om, hvordan medlemsstaterne anvender chartret. Nogle ønsker også praktiske gennemførelsesretningslinjer, som kan hjælpe de nationale organer med at gennemføre EU-retten i overensstemmelse med chartret.

FRA's undersøgelse viser, at nationale menneskerettighedsinstitutioner ikke udnytter chartret fuldt ud. I Rådets konklusioner, der blev vedtaget i 2019, understreges deres »afgørende rolle med hensyn til at beskytte og fremme de grundlæggende rettigheder og sikre overholdelse af chartret«. Dette omfatter rådgivning af de nationale lovgivere om kommende lovgivning og politikker i denne henseende. Finansierungsordninger på EU-plan og nationalt plan kan hjælpe nationale menneskerettighedsinstitutioner og andre organer med en menneskerettighedsdimension med at opnå ekspertise i forbindelse med chartret.

Retsvæsenet og de offentlige myndigheder behøver specialiseret uddannelse for at kunne anvende chartret – et forholdsvis nyt instrument – effektivt. For mange af retsvæsenets aktører, der gennemførte deres juridiske uddannelse for mange år siden, indgik chartret ikke i læseplanerne. Anvendelsen af chartret kræver et godt kendskab til EU-Domstolens praksis. Retsvæsenets aktører skal være fortrolige med denne praksis for at forstå, hvornår chartret finder anvendelse, om en specifik bestemmelse i chartret er en ret eller et princip, og om det kan finde anvendelse mellem private parter (horisontal direkte effekt) i en given sammenhæng.

Juridiske uddannelsesforløb har sjældent fokus på grundlæggende rettigheder. Endvidere er det meget forskelligt fra medlemsstat til medlemsstat, i hvilket omfang retsvæsenets aktører gør brug af den tilgængelige uddannelse. FRA's undersøgelse viser, at menneskerettigheds- og civilsamfundsorganisationer sjældent tilbyder eller deltager i uddannelse i chartret. Ifølge færre end halvdelen af de 25 nationale juridiske uddannelsesinstitutioner, som FRA konsulterede, var der udbudt mere charterrelevant uddannelse eller opnået større kendskab til chartret i de seneste 10 år.

Udveksling af erfaringer med anvendelsen af chartret er afgørende af to grunde. For det første har folk fortsat begrænsede erfaringer med at anvende chartret. De er stadig pionerer. For det andet har mange sager, hvor chartret spiller en rolle, en tværnational dimension, f.eks. hvis de involverer en europæisk arrestordre. Dette gør internationale udvekslinger af praksis særlig vigtige.

Rådet har for nylig forpligtet Gruppen vedrørende Grundlæggende Rettigheder, Borgerlige Rettigheder og Fri Bevægelighed for Personer (FREMP) til at gennemføre en årlig dialog om chartret. Dette anerkender merværdien af sådanne udvekslinger. Drøftelsen vil kunne drage nytte af et solidt evidensgrundlag.

FRA'S UDTALELSE 1.4

Rådet og EU-medlemsstaterne bør sikre regelmæssige opdateringer af det nyligt indførte modul om e-justiceplatformen, der indsamler charterrelaterede erfaringer og aktiviteter. De bør ligeledes øge kendskabet til dette nye værktøj blandt relevante nationale organer, herunder nationale menneskerettighedsinstitutioner, civilsamfundsaktører, den akademiske verden og faglige sammenslutninger. Dokumentation som den, der indsamles via den nye platform, kunne danne grundlag for den nye udveksling om chartret i Rådets Gruppe vedrørende Grundlæggende Rettigheder, Borgerlige Rettigheder og Fri Bevægelighed for Personer (FREMP).

EU-institutionerne og medlemsstaterne bør se nærmere på yderligere fora og muligheder for udveksling med henblik på at samle dommere, nationale parlamenter og civilsamfundet i hele EU. Eksempelvis kunne de nationale parlamenter anvende Konferencen af de Europæiske Parlamenters Europaudvalg (COSAC) som et sådant forum. Endvidere kunne forskellige netværk bygge på tidligere erfaringer og indgå i regelmæssige dialoger om chartret blandt de nationale retlige myndigheder. Disse omfatter Det Europæiske Netværk for Uddannelse af Dommere og Anklagere (EJTN), Den Europæiske Unions Domstolsnetværk (JNEU) og Sammenslutningen af Statsråd og Forvaltningsdomstole (ACA). Udvekslinger mellem relevante civilsamfundsorganisationer kunne arrangeres gennem hensigtsmæssige platforme. Udenretslige organer kunne bygge på tidligere erfaringer og etablere regelmæssige udvekslinger om chartret gennem Det Europæiske Netværk af Ligestillingsorganer (Equinet) og Det Europæiske Netværk af Nationale Menneskerettighedsorganisationer (ENNHRI). Resultaterne af sådanne udvekslinger bør formidles på de respektive nationale sprog for at sikre, at oplysningerne når ud til de relevante aktører på nationalt og lokalt plan.

2

LIGEBEHANDLING OG IKKEFORSKELSBEHANDLING

Den længe ventede vedtagelse af ligestillingsdirektivet skete ikke i 2019, hvilket betyder, at EU's retlige ramme for ikkeforskelsbehandling fortsat er ufuldstændig. Udnævnelsen af en ny kommissær med ansvar for ligestilling og vedtagelsen af nye retlige instrumenter knyttet til den europæiske søjle for sociale rettigheder fremmede imidlertid ligestillingsdagsordenen. Ligestillingsorganers effektivitet og uafhængighed, et nøgleelement i den politiske ramme for ligestilling, gav fortsat anledning til bekymring. EU og medlemsstaterne tog initiativ til at styrke indsamlingen og udnyttelsen af ligestillingsdata, herunder via diskriminationstest. I mellemtiden har nationale politikker for ligestilling og bekæmpelse af forskelsbehandling udmøntet sig i lovgivning og handlingsplaner. Nogle har til formål at forbedre beskyttelsen af særligt sårbare grupper. Andre sigter mod en bedre gennemførelse af forbuddet mod forskelsbehandling. De grundlæggende rettigheder for lesbiske, bøsser, biseksuelle, transpersoner og interseksuelle (LGBTI-personer) blev fremmet i flere medlemsstater. Samtidig var der i andre medlemsstater et tilbageslag mod den grundlæggende ret til ikkeforskelsbehandling.

FRA'S UDTALELSE 2.1

EU-lovgiver bør fortsat undersøge alle muligheder for hurtigst muligt at vedtage ligestillingsdirektivet i lyset af den vedvarende dokumentation for forskelsbehandling på grund af religion eller tro, handicap, alder og seksuel orientering på områder som f.eks. uddannelse, social beskyttelse og adgang til varer og tjenesteydelser, herunder bolig. Dette ville sikre, at EU-lovgivningen tilbyder en omfattende beskyttelse mod forskelsbehandling på disse centrale områder af tilværelsen.

Artikel 19 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF) danner grundlag for EU-lovgivningen til bekæmpelse af forskelsbehandling på grund af køn, race eller etnisk oprindelse, religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering. Hidtil har EU-Rådet vedtaget lovgivning, der beskytter mod forskelsbehandling på grund af køn og race eller etnisk oprindelse på centrale områder af tilværelsen. Disse omfatter beskæftigelse og erhverv, uddannelse, social beskyttelse og adgang til varer og tjenesteydelser, herunder bolig. I modsætning hertil beskytter EU-lovgivningen kun mod forskelsbehandling på grund af religion eller tro, handicap, alder og seksuel orientering på beskæftigelsesområdet. Som følge heraf har i henhold til EU-lovgivningen nogle af de beskyttede karakteristika, der fremgår af TEUF's artikel 19 – køn og race eller etnisk oprindelse – mere beskyttelse end andre – religion eller tro, alder, handicap og seksuel orientering.

Europa-Kommissionen fremlagde et forslag til et ligestillingsdirektiv (KOM(2008) 426) i 2008. Det ville råde bod på denne mangel ved at udvide beskyttelsen mod forskelsbehandling på grund af religion eller tro, alder, handicap og seksuel orientering til at omfatte områderne uddannelse, social beskyttelse og adgang til varer og tjenesteydelser.

I 2019 var der nye forsøg på at bryde dødvandet i forhandlingerne i Rådet om dette afgørende retlige instrument. Europa-Kommissionen foreslog at gå fra en ordning med enstemmighed til en ordning med kvalificeret flertal ved at anvende den generelle passerellebestemmelse i artikel 48, stk. 7, i EU-traktaten (TEU). Det finske rådsformandskab indkaldte til en orienterende debat på ministerplan for at undersøge mulighederne for at komme videre. Drøftelsen viste, at mange EU-medlemsstater går ind for at vedtage direktivet som en måde til at afhjælpe manglerne i EU-lovgivningen og sikre alles ret til ligestilling. Ved udgangen af året havde Rådet imidlertid stadig ikke opnået den konsensus, der var nødvendig.

Forskelsbehandling og uligheder af forskellige grunde er fortsat en realitet i hverdagen i hele EU. Resultater af FRA's undersøgelser, Special Eurobarometer om forskelsbehandling i EU, og nationale undersøgelser på grundlag af diskriminationstest, der udkom i 2019, bekræfter dette. Personer, der oplever forskelsbehandling, indberetter det sjældent til nogen myndighed, som FRA's undersøgelser også konsekvent viser. Dette er tilfældet, selv om alle EU-medlemsstater har ligestillingsorganer, som direktivet om racelighed (2000/43/EF) og flere direktiver om ligestilling mellem kønnene pålægger.

En af disse ligestillingsorganers vigtigste opgaver er at give ofre for forskelsbehandling uvildig bistand i forbindelse med deres klager. På spørgsmålet om, hvorfor de ikke indberettede forskelsbehandling, er ofrenes hyppigste svar, at de ikke mener, at det ville ændre noget, hvis de gjorde. Dette viser, at der er udfordringer med hensyn til, om ligestillingsorganers menneskelige, finansielle og tekniske ressourcer er effektive, uafhængige og tilstrækkelige; disse er også afspejlet i de landerapporter, der blev offentliggjort i 2019 af Europarådets Europæiske Kommission mod Racisme og Intolerance (ECRI) inden for rammerne af dens femte overvågningscyklus.

Ligebehandlingsdata er absolut nødvendige som input til evidensbaserede politikker for bekæmpelse af forskelsbehandling, overvågning af tendenser og vurdering af gennemførelsen af lovgivningen mod forskelsbehandling. Men som EU's gruppe på højt plan om ikkeforskelsbehandling, ligebehandling og mangfoldighed (High Level Group on Non-Discrimination, Equality and Diversity) erkender, har EU-medlemsstaterne endnu ikke en koordineret tilgang til indsamling og udnyttelse af ligebehandlingsdata.

Gruppen på højt plan peger på andre udfordringer, der er fælles for medlemsstaterne. De omfatter en ubalance i grundene til forskelsbehandling og områder af tilværelsen, hvor der indsamles data, samt utilstrækkelige høringer blandt relevante interesserede parter om udformning og gennemførelse af dataindsamling. De retningslinjer for bedre indsamling og udnyttelse af ligebehandlingsdata (*Guidelines on improving the collection and use of equality data*), som gruppen på højt plan vedtog i 2018, giver konkret vejledning i håndtering af disse udfordringer på nationalt plan.

I 2019 offentliggjorde gruppen på højt plans undergruppe om ligebehandlingsdata (Subgroup on Equality Data), ledet af FRA, to yderligere værktøjer. Kompendiet over praksis vedrørende ligebehandlingsdata giver inspiration til at gennemføre retningslinjerne i praksis. Det diagnostiske kortlægningsværktøj kan anvendes til at identificere datamangler og som grundlag for at udvikle et knudepunkt for ligestillingsdata. Nogle EU-medlemsstater anvender allerede både retningslinjerne og de supplerende værktøjer som grundlag for forbedringer. Selv om retningslinjerne er møntet på medlemsstaterne, kan EU's institutioner og organer ved analogi også anvende dem til at styrke overvågningen af mangfoldighed.

Der blev i årets løb også gjort stigende brug af diskriminationstest med henblik på at få objektiv dokumentation for forskelsbehandling. Dette er et nyttigt supplement til andre kilder som f.eks. undersøgelser af erfaringer med forskelsbehandling. Endvidere lagde en række EU-medlemsstater større vægt på forskelsbehandling, der hidrører fra en kombination eller et sammenfald af mere end én grund – multipel og intersektionel forskelsbehandling.

FRA'S UDTALELSE 2.2

EU-medlemsstaterne bør sikre, at ligestillingsorganerne effektivt kan varetage de opgaver, de har fået tildelt ifølge EU's lovgivning om bekæmpelse af forskelsbehandling. Dette indebærer, at det sikres, at ligestillingsorganerne er uafhængige og har tilstrækkelige ressourcer. I denne forbindelse bør medlemsstaterne tage behørigt hensyn til Europa-Kommissionens henstilling om standarder for ligestillingsorganer samt til ECRI's reviderede generelle henstilling nr. 2.

FRA'S UDTALELSE 2.3

EU-medlemsstaterne bør øge indsatsen for en koordineret tilgang til indsamling af ligebehandlingsdata med henblik på at anvende ligebehandlingsdata som grundlag for evidensbaserede politikker inden for ligebehandling og ikkeforskelsbehandling. De bør anvende et omfattende sæt dataindsamlingsværktøjer, herunder undersøgelser og diskriminationstest, og udvikle strategier for at tage tilstrækkelig højde for situationer, hvor der er et sammenfald eller en kombination af forskellige grunde til forskelsbehandling. I den forbindelse bør EU-medlemsstaterne tage behørigt hensyn til retningslinjerne for bedre indsamling og udnyttelse af ligebehandlingsdata, som er vedtaget af EU's gruppe på højt plan om ikkeforskelsbehandling, ligebehandling og mangfoldighed. De kunne også gøre brug af kortlægningsværktøjet og kompendiet over praksis, der supplerer dem. EU's institutioner og organer bør overveje at anvende disse retningslinjer inden for deres egne strukturer.

FRA'S UDTALELSE 2.4

EU-medlemsstaterne opfordres til fortsat at vedtage og gennemføre specifikke foranstaltninger, som har til formål at sikre, at lesbiske, bøsser, biseksuelle, transpersoner og interseksuelle (LGBTI-personer) fuldt ud kan udnytte deres grundlæggende rettigheder i henhold til EU-retten og national lovgivning. Medlemsstaterne bør træffe foranstaltninger til at imødegå de skadelige virkninger af homofobiske og transfobiske udtalelser, som fremsættes af offentlige myndigheder eller embedsmænd. Medlemsstaterne bør tage tilgængelig dokumentation for forskelsbehandling i betragtning, herunder data fra FRA's anden LGBTI-undersøgelse, for at identificere og afhjælpe mangler i beskyttelsen på hensigtsmæssig vis. Der bør navnlig træffes foranstaltninger til at sørge for sikkerheden for unge LGBTI-personers sikkerhed i skolerne.

I februar 2019 opfordrede Europa-Parlamentet Europa-Kommissionen til at vedtage et nyt strategidokument for at fremme ligestilling for LGBTI-personer i de kommende år. Det ville følge op på Kommissionens liste fra 2016-2019 over tiltag til at forbedre LGBTI-personers ligestilling. I sit arbejdsprogram for 2020 medtog Europa-Kommissionen en særlig strategi for at sikre lighed for LGBTI-personer i hele EU.

I 2019 blev LGBTI-personers grundlæggende rettigheder fremmet i flere medlemsstater. Navnlig opnåede par af samme køn flere rettigheder, og love mod forskelsbehandling blev udvidet til udtrykkeligt at omfatte kønsidentitet eller køns karakteristika.

I nogle medlemsstater forkastede parlamenterne imidlertid lovforslag om retlig anerkendelse af par af samme køn. I andre led retten til ikkeforskelsbehandling eller forsamlingsfriheden et tilbageslag med hensyn til LGBTI-personers ligestilling.

I 2019 gennemførte FRA sin anden LGBTI-undersøgelse. Resultaterne viser, at LGBTI-personer fortsat oplever forskelsbehandling på mange livsområder. Den 18. december vedtog Europa-Parlamentet en beslutning om offentlig forskelsbehandling af og hadefulde udtalelser om LGBTI-personer. Beslutningen gør status over de nuværende bekymrende tendenser, der er konstateret i hele EU.

Disse omfatter »angreb på LGBTI-socialcentre i flere medlemsstater, homofobiske og hadefulde udtalelser rettet mod LGBTI-personer, navnlig i forbindelse med valgkamp, og retlige instrumenter, der kan anvendes til at lægge begrænsninger på medier, uddannelse og adgang til andre former for indhold på en måde, der uretmæssigt begrænser ytringsfriheden i forbindelse med LGBTI-spørgsmål«.

3

RACISME, FREMMEDHAD OG INTOLERANCE I FORBINDELSE HERMED

Nitten år efter vedtagelsen af direktivet om racelighed og elleve år efter vedtagelsen af rammeafgørelsen om racisme og fremmedhad havde flere medlemsstater ikke gennemført og anvendt den relevante EU-lovgivning korrekt. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol og de nationale domstole fastsætter standarder for grænserne for ytringsfrihed og tilskyndelse til had og hadefuldt tale. På EU-plan var der en vis politikudvikling vedrørende antisemitisme i 2019, men med hensyn til racisme og fremmedhad var den meget begrænset. Nogle medlemsstater vedtog politikker med henblik på bedre at imødegå racisme og tilskynde folk til at anmelde hadforbrydelser, men det var fortsat vanskeligt at vurdere indvirkningen heraf. Personer med minoritetsbaggrund og migranter oplevede ifølge undersøgelses- og meningsmålingsresultater fortsat chikane, vold og forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse i forskellige situationer i livet i EU. Diskriminerende etnisk profilering var fortsat en vedvarende udfordring i 2019, viste forskning i en række medlemsstater.

I artikel 1 i rammeafgørelsen om bekæmpelse af racisme og fremmedhad (2008/913/RIA) opridses de foranstaltninger, som medlemsstaterne skal træffe for at straffe visse former for forsætlig racistisk og fremmedfjendsk adfærd. I henhold til artikel 4 skal domstolene ligeledes betragte racistiske og fremmedfjendske motiver som skærpende omstændigheder eller tage dem i betragtning ved strafudmålingen. Betragtning 63 til direktivet om ofres rettigheder (2012/29/EU) bekræfter, at fagfolk bør uddannes for at tilskynde til og fremme anmeldelse af forbrydelser, og at der bør træffes foranstaltninger til at muliggøre anmeldelse fra tredjeparts side. Gennemførelsen af EU-retten indebærer, at det sikres, at ofre og vidner kan anmelde hadforbrydelser, og at politiet identificerer ofre for hadforbrydelser og registrerer det racistiske motiv ved optagelsen af rapport.

I 2019 havde flere medlemsstater ikke gennemført bestemmelserne i rammeafgørelsen fuldt ud og korrekt, som det fremgår af rapporter fra internationale overvågningsorganer og civilsamfundsorganisationer. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol og de nationale domstole fastsætter grænserne for brugen af ytringsfriheden til at begrunde hadefuldt tale og tilskyndelse til had. Nogle medlemsstater vedtog retningslinjer for strafferetligt personale vedrørende efterforskning og retsforfølgelse af hadforbrydelser. En række af dem behandlede underrapportering gennem anmeldelse fra tredjeparts side og lokalsamfundets engagement. Hadforbrydelser bliver dog stadig i vidt omfang ikke indberettet og registreret, og indsamlingen af nationale data om hadforbrydelser er utilstrækkelig, viser FRA's forskning og andre undersøgelser konsekvent.

FRA'S UDTALELSE 3.1

EU-medlemsstaterne bør gennemføre og anvende bestemmelserne i rammeafgørelsen om bekæmpelse af racisme og fremmedhad fuldt ud og korrekt. Endvidere bør de træffe de nødvendige foranstaltninger til at kriminalisere forbrydelser motiveret af fordomme (hadforbrydelser), hvor racistiske og fremmedfjendske motiver behandles som skærpende omstændigheder.

EU-medlemsstaterne bør indføre foranstaltninger, som tilskynder til anmeldelse af hadforbrydelser og gør det lettere at henvise ofret til støttetjenester. Endvidere bør de sikre, at alle tilfælde af påståede hadforbrydelser registreres, efterforskes og retsforfølges effektivt. Dette skal ske i overensstemmelse med de gældende nationale bestemmelser, EU-retten, europæisk ret og folkeretten om menneskerettigheder.

EU-medlemsstaterne bør desuden forstærke bestræbelserne på systematisk at registrere, indsamle og offentliggøre data om hadforbrydelser årligt. Dataene bør som minimum opdeles efter grunde til fordomme, type af kriminalitet og ofrets/ofrenes og gerningsmandens/geringsmændenes køn og alder med henblik på at kunne udvikle effektive, evidensbaserede, retlige og politiske reaktioner på dette fænomen. Alle data bør indsamles i overensstemmelse med de nationale retlige rammer og EU's databeskyttelseslovgivning.

FRA'S UDTALELSE 3.2

EU-medlemsstaterne bør i væsentlig grad forbedre effektiviteten af deres foranstaltninger og institutionelle ordninger for håndhævelse af lovgivningen til bekæmpelse af forskelsbehandling på EU-plan og nationalt plan. Medlemsstaterne bør navnlig sikre, at sanktioner er tilstrækkeligt effektive, står i rimeligt forhold til overtrædelsen og har afskrækkende virkning. Dette kan reducere de barrierer, som etniske minoriteter og indvandrere står over for, når de forsøger at få adgang til uddannelse, beskæftigelse og tjenesteydelser, herunder bolig.

For at bekæmpe potentielle fordomme over for personer, der tilhører etniske minoritetsgrupper, og for at sikre lige adgang til og deltagelse på arbejdsmarkedet kunne foranstaltningerne omfatte forskellige elementer. Disse elementer kan være at indføre politikker for anonymiserede ansættelser, overvåge diskriminerende praksis, sørge for øget bevidsthed om og uddannelse i ubevidste forudindtagede holdninger, støtte arbejdsgivere og arbejdsmarkedets parter i at bekæmpe forskelsbehandling og hindringer for deltagelse på arbejdsmarkedet og tilbyde arbejdsgivere i private virksomheder og offentlige tjenester uddannelse i bekæmpelse af forskelsbehandling.

FRA'S UDTALELSE 3.3

EU-medlemsstaterne bør udvikle specifik, praktisk og brugsklar vejledning til politiet, så betjentene ikke udøver diskriminerende etnisk profilering under varetagelsen af deres opgaver. En sådan vejledning bør udstedes af de retshåndhævende myndigheder og indgå i standardprocedurer for politiets arbejde samt i adfærdskodekser for politibetjente. Medlemsstaterne bør systematisk kommunikere denne vejledning til det retshåndhævende frontlinjepersonale.

Artikel 21 i EU's charter om grundlæggende rettigheder forbyder enhver forskelsbehandling på grund af etnisk oprindelse og race. Ligeledes forbyder artikel 3 i direktivet om racelighed (2000/43/EF) enhver forskelsbehandling på grund af etnisk oprindelse eller race med hensyn til adgang til uddannelse, beskæftigelse, tjenesteydelser, herunder bolig, og social beskyttelse, herunder sundhedspleje. Det fremgår af rapporter fra Europa-Kommissionen og fra internationale overvågningsorganer på menneskerettighedsområdet, at det er nødvendigt, at medlemsstaterne gør en større indsats for at gennemføre direktivets bestemmelser korrekt. Medlemmer af etniske minoritetsgrupper, herunder dem, der er migranter, udsættes fortsat for forskelsbehandling i hele EU på alle livsområder, som resultaterne af FRA's og anden forskning viser – oftest ved job- og boligsøgning.

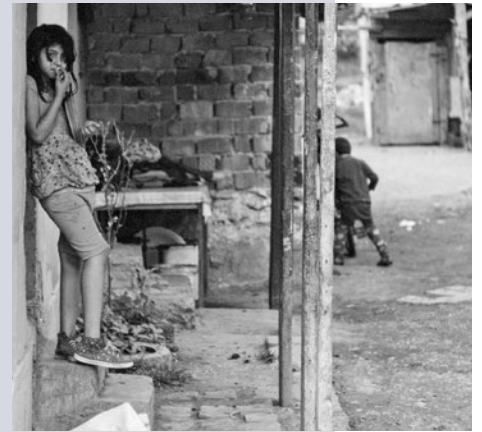

Forskning i en række medlemsstater viser, at der fortsat er tilfælde af diskriminerende etnisk profilering fra politiets side. En sådan profilering kan undergrave tilliden til de retshåndhævende myndigheder. Den er også i strid med principperne i den internationale konvention om afskaffelse af alle former for racediskrimination (ICERD) og andre internationale standarder, bl.a. i den europæiske menneskerettighedskonvention (ECHR), Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis samt EU's charter om grundlæggende rettigheder og direktivet om racelighed.

4

LIGEBEHANDLING OG INTEGRATION AF ROMAER

2019 markerede ti-året for EU-Rådets vedtagelse af konklusioner om romaernes integration, udarbejdet på det første møde i den europæiske platform for integration af romaer. Dokumentet indeholdt 10 fælles grundlæggende principper for romaernes integration. I henhold til princip 4 skal alle romaintegrationspolitikker sigte mod at »få romaerne integreret i det almindelige samfund (almindelige uddannelsesinstitutioner, almindelige job og almindelige boliger)« og overvinde »delvis eller fuld opdeling på uddannelses- eller boligområdet«, hvor en sådan stadig forekommer. Men ti års indsats på EU-plan, internationalt, nationalt og lokalt plan synes at være resulteret i meget få konkrete ændringer, som det fremgår af FRA's undersøgelser og rapporter og Europa-Kommissionens rapport fra 2019 – *Report on the implementation of national Roma integration strategies* (rapport om gennemførelsen af nationale romaintegrationsstrategier). Mange romaer lever fortsat adskilte liv. De udsættes for fjendtlighed fra naboer, der ikke er romaer, og har mistillid til lokale og nationale politikker, der ikke træffer effektive foranstaltninger til at imødegå fjendtlighed over for romaer.

I henhold til Europa-Kommissionens *Guidance for Member States on the use of European Structural and Investment Funds in tackling educational and spatial segregation* (Vejledning til medlemsstaterne om anvendelsen af de europæiske struktur- og investeringsfonde til tackling af uddannelsessegregering og ghettodannelser) skal princippet om bekæmpelse af segregering tages i betragtning som første valgmulighed i forbindelse med alle operationer på bolig- og uddannelsesområdet. Det understreges udtrykkeligt i vejledningen, at opførelsen af nye uddannelsesfaciliteter i geografisk opdelte boligkvarterer bør undgås.

Der er ikke mange tegn på fremskridt med hensyn til bekæmpelse af segregering på uddannelsesområdet siden FRA's seneste undersøgelse i 2016. Romaelever bliver fortsat placeret i separate klasser eller skoler, i nogle tilfælde segregerede specialskoler, selv om der findes værktøjskæt, vejledninger og manualer om desegregering på uddannelsesområdet, som eksperter og civilsamfundsorganisationer har udarbejdet.

FRA'S UDTALELSE 4.1

EU-medlemsstaterne bør styrke deres indsats for at fjerne opdeling på skoler, som det kræves i henhold til direktivet om racelighed, for at forhindre forskelsbehandling på grund af race eller etnisk oprindelse og bekæmpe romafjendtlighed. I denne forbindelse kunne medlemsstaterne overveje at anvende forskellige metoder. Eksempelvis kunne de gennemgå de områder, der indgår i skoledistrikter, og transportere romaelever for at undgå, at de koncentrerer på visse skoler, og samtidig tilvejebringe den nødvendige støtte til romaelever for at forbedre deres uddannelsesmæssige resultater og fremme deres integration i almindelige klasser.

FRA'S UDTALELSE 4.2

EU-medlemsstaterne bør styrke boligelementerne i deres nationale strategier for romaernes integration eller integrerede pakker af politiske foranstaltninger for at sikre, at alle romaer bor i ikke-segregerede boliger af passende standard. I denne henseende kunne medlemsstaterne overveje at tilpasse deres nationale reformprogrammer i det europæiske semester og medtage foranstaltninger til at afhjælpe de meget dårlige boligforhold blandt romaer. Endvidere bør EU-medlemsstaterne sikre, at de anvender de europæiske struktur- og investeringsfonde effektivt til at tackle boligmæssig segregation og forbedre adgangen til passende boliger.

FRA'S UDTALELSE 4.3

EU-medlemsstaterne bør forbedre de dataindsamlingsmetoder og -værktøjer, der anvendes til at overvåge fremskridt i integrationen af romaer med henblik på at være i stand til at indsamle ligebehandlingsdata på de centrale tematiske områder, der er omfattet af Rådets henstilling fra 2013 om foranstaltninger i medlemsstaterne til effektiv integration af romaerne. Dataene skulle muliggøre en effektiv overvågning af indsatsen for desegregering på nationalt og lokalt plan fuldt ud i overensstemmelse med forordningerne om beskyttelse af personoplysninger.

Chartrets artikel 34 anerkender og respekterer specifikt retten til social bistand og boligstøtte, der skal sikre en værdig tilværelse for alle, der ikke har tilstrækkelige midler, efter de bestemmelser, der er fastsat i EU-retten og national lovgivning, for at bekæmpe social udstødelse og fattigdom. Endvidere kræver internationale menneskerettighedsinstrumenter, f.eks. den internationale konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder (revideret), at staterne sikrer boliger af passende standard til alle.

Alligevel bor mange romaer fortsat i segregerede miljøer, ofte under forfærdelige forhold. Når romaer bor i huse eller skure uden byggetilladelse, tvangsudsætter nogle lokale myndigheder dem fortsat uden at overholde garantiene i henhold til folkeretten om menneskerettigheder og efterlader dem hjemløse.

Segregering på grund af etnisk oprindelse er i strid med artikel 21 i EU's charter om grundlæggende rettigheder om ikkeforskelsbehandling samt artikel 3 om lige muligheder og artikel 19 om boliger i den europæiske søjle for sociale rettigheder.

Foranstaltninger til at imødegå segregation bør være baseret på data opdelt efter etnisk oprindelse. Sådanne data mangler på nuværende tidspunkt i de fleste EU-medlemsstater. Nogle medlemsstater er tilbageholdende med at indsamle eller anerkende behovet for at indsamle data opdelt efter etnisk oprindelse. Sådanne data vil være nødvendige for at overvåge de foreslåede grundforudsætninger, der gælder for EFRU, ESF+ og Samhørighedsfonden. Ét af opfyldelseskriterierne for grundforudsætning 4, »Et mere socialt Europa ved at gennemføre den europæiske søjle for sociale rettigheder«, kræver specifikt, at de nationale strategier for romaernes integration omfatter foranstaltninger til at forebygge og eliminere segregation.

5

ASYL, VISUM, MIGRATION, GRÆNSER OG INTEGRATION

Respekten for de grundlæggende rettigheder ved grænserne var fortsat en af de vigtigste menneskerettighedsudfordringer i EU. Der var dødsfald til søs, trusler mod humanitære redningsskibe og påstande om vold og uformelle tilbagevisninger. I en håndfuld medlemsstater oplevede asylansøgere fortsat overbelægning og hjemløshed. Den første femårige cyklus af Schengenevalueringerne viste mangler i henseende til de grundlæggende rettigheder i forbindelse med tilbagesendelsespolitikker, men i mindre grad i forbindelse med grænseforvaltning. EU vedtog lovgivning, som udgør retsgrundlaget for ibrugtagningen af dens store IT-systemer. De instrumenter, der regulerer disse systemer, indeholder garantier, men deres effektivitet afhænger af, hvordan de gennemføres. I mellemtiden steg omfanget af frihedsberøvelse af migrantbørn. Uledsagede børn, der fylder 18 år, oplevede stadig mangler med hensyn til rettigheder og tjenesteydelser, hvilket underminerede deres sociale inklusion.

Respekten for de grundlæggende rettigheder ved grænserne er fortsat en af de vigtigste udfordringer i EU. I 2019 var der fortsat påstande om vold og uformelle tilbagevisninger. I mellemtiden døde folk til søs, mens de forsøgte at komme til EU, og humanitære redningsskibe oplevede trusler. Forsinkelser i forbindelse med ilandsætning bringer sikkerheden og den fysiske integritet for migranter og flygtninge, der er blevet reddet til søs, i fare. EU's udvidede beføjelser ved grænserne er forbundet med et større ansvar med hensyn til de grundlæggende rettigheder. EU-lovgiver udstyrede Frontex med forskellige interne værktøjer til at beskytte de grundlæggende rettigheder.

FRA'S UDTALELSE 5.1

EU-medlemsstaterne bør skærpe deres forebyggende foranstaltninger mod krænkende adfærd fra retshåndhavende myndigheders side. De bør også effektivt undersøge alle troværdige påstande om refolement og vold udøvet af retshåndhavende myndigheder ved grænserne, navnlig påstande fremsat af lovbestemte nationale menneskerettighedsorganer. De bør samarbejde med relevante internationale organisationer og tredjelande for at tilvejebringe sikker, hurtig og forudsigelig ilandsætning af migranter og flygtninge, der er blevet reddet til søs, på en måde, der er i overensstemmelse med princippet om non-refoulement. Det Europæiske Agentur for Grænse- og Kystbevogtning bør sikre en effektiv gennemførelse af alle bestemmelser om grundlæggende rettigheder, der er omfattet af dets nye forordning.

FRA'S UDTALELSE 5.2

For at fremme barnets ret til beskyttelse og omsorg i henhold til folkeretten og EU-retten bør EU og medlemsstaterne udvikle troværdige og effektive systemer, som ville gøre det unødvendigt at tilbageholde børn i forbindelse med asyl eller tilbagesendelse. Dette er tilfældet, uanset om børnene er i EU alene eller sammen med deres familier.

FRA'S UDTALELSE 5.3

I Schengenevalueringer bør Europa-Kommissionen sætte større fokus på foranstaltningerne i Schengen-grænsekodeksen til beskyttelse af de grundlæggende rettigheder, herunder overholdelse af princippet om non-refoulement.

FRA'S UDTALELSE 5.4

Europa-Kommissionen bør gøre fuld brug af ekspertisen hos specialiserede menneskerettighedsorganer og -agenturer på nationalt plan og EU-plan ved operationaliseringen af store IT-systemer og vurderingen af deres indvirkning på de grundlæggende rettigheder.

EU og medlemsstaterne bør integrere klare bestemmelser om grundlæggende rettigheder i alle tekniske specifikationer for driften af store IT-systemer og deres interoperabilitet, navnlig med hensyn til databeskyttelse og krav om ikkeforskelsbehandling. Dette har til formål at sikre, at den industri, der leverer disse systemer, har behørigt fokus på behovet for at overholde relevante internationale regler og EU-regler. Mulige foranstaltninger kunne omfatte et bindende krav om at inddrage databeskyttelsesekspertise og menneskerettighedsspecialister i de team, der arbejder på at udvikle teknologien, for at sikre indbygget overholdelse af de grundlæggende rettigheder.

FRA'S UDTALELSE 5.5

I den nye handlingsplan for integration og inklusion i 2020 bør Europa-Kommissionen understrege behovet for fortsat at støtte uledsagede børn i forbindelse med deres overgang til voksenlivet. Den bør også tilskynde EU-medlemsstaterne til at gøre fuld brug af de muligheder, der findes i henhold til national lovgivning.

Selv om EU-retten ikke forbyder administrativ frihedsberøvelse af børn i forbindelse med migration, udspringer der strenge krav af chartret og praksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol. Et barn, der søger om asyl, eller som befinder sig i tilbagesendelsesprocedurer, kan kun frihedsberøves som en ekstraordinær foranstaltning, der benyttes som sidste udvej. I praksis er frihedsberøvelse af migrantbørn imidlertid ofte ikke en ekstraordinær foranstaltning i EU.

Schengenevaluerings- og overvågningsmekanismen har til formål at overvåge gennemførelsen af Schengenreglerne, den EU-ret, der er vedtaget for at kompensere for fraværet af kontrol ved de indre grænser. Den første femårige cyklus af Schengenevalueringerne viste mangler i beskyttelsen af de grundlæggende rettigheder i forbindelse med tilbagesendelsespolitikker og i mindre grad i forbindelse med grænseforvaltning.

Inden for området med frihed, sikkerhed og retfærdighed har EU oprettet tre store IT-systemer og vedtaget lovgivning med henblik på oprettelse af yderligere tre. Disse IT-systemer bidrager til at forvalte migration, asyl, grænser og politisamarbejde og har i sidste instans til formål at styrke den indre sikkerhed. EU gjorde sine store IT-systemer interoperable og medtog relevante foranstaltninger til beskyttelse af grundlæggende rettigheder. Det er imidlertid nødvendigt, at systemerne anvender disse beskyttelsesforanstaltninger i praksis. I henhold til bestemmelserne om interoperabilitet skal Kommissionen vurdere indvirkningen af interoperabilitet på de grundlæggende rettigheder og på retten til ikkeforskelsbehandling.

Når uledsagede børn fylder 18 år, oplever de mangler med hensyn til rettigheder og tjenesteydelser. Dette underminerer deres mulighed for social inklusion. Mange EU-medlemsstater har ordninger for målrettet støtte til sådanne personer, selv efter at de er fyldt 18 år. I praksis er det imidlertid meget få børn, der får en sådan støtte.

6

INFORMATIONSSAMFUND, RETTEN TIL PRIVATLIV OG DATABESKYTTELSE

2019 var det første fulde år, hvor den generelle forordning om databeskyttelse (GDPR) fandt anvendelse. Med et fornyet og udvidet mandat stod databeskyttelsestilsynsmyndigheder i spidsen for håndhævelsesprocessen i hele EU. De stod over for en tung og stadig større arbejdsbyrde. Civilsamfundsorganisationer specialiseret i databeskyttelse viste sig at være stærke allierede ved gennemførelsen af GDPR. Parallelt hermed skabte den stadig større anvendelse af ny teknologi, f.eks. kunstig intelligens og ansigtsgenkendelse, fortsat udfordringer med hensyn til grundlæggende rettigheder, herunder vedrørende retten til privatliv og databeskyttelse. Som i tidligere år truede misbrug af personoplysninger og nye teknologier både de grundlæggende rettigheder og demokratiske processer. Der var fortsat udfordringer med ulovligt onlineindhold og desinformation, hvilket foranledigede nationale og internationale aktører til at genoverveje de retlige og tekniske muligheder for at tackle dem effektivt.

Efter at den generelle forordning om databeskyttelse trådte i kraft, har databeskyttelsestilsynsmyndighederne haft en hidtil uset arbejdsbyrde. Antallet af undersøgelser og klager er blevet fordoblet i hovedparten af EU-medlemsstaterne. Antallet af kontakter med offentlige og private enheder, som behandler personoplysninger, er undertiden endog blevet tredoblet. Parallelt hermed skulle tilsynsmyndighederne tilrettelægge oplysnings- og uddannelsesaktiviteter og forklare databeskyttelseskrav for både enkeltpersoner og fagpersoner inden for databeskyttelse.

De finansielle og menneskelige ressourcer steg i 2019 for en række databeskyttelsestilsynsmyndigheders vedkommende, men flere af disse tilsynsmyndigheder understregede, at de stadig ikke er tilstrækkelige til at klare arbejdsbyrden. Dette kunne i sidste instans bringe myndighedernes opfyldelse af deres mandat i fare.

FRA'S UDTALELSE 6.1

EU-medlemsstaterne bør sikre, at de nationale databeskyttelsestilsynsmyndigheder får tilstrækkelige ressourcer til at gøre det muligt for dem at udføre deres mandater effektivt. EU-medlemsstaterne bør støtte en uafhængig og objektiv gennemgang af de nationale databeskyttelsestilsynsmyndigheders arbejdsbyrde for at vurdere, om de nuværende budgetter og menneskelige ressourcer gør det muligt for dem at klare deres mandater og opgaver.

FRA'S UDTALELSE 6.2

EU-medlemsstaterne bør sikre tilstrækkelig finansiering af kvalificerede civilsamfundsorganisationer som centrale aktører ved anvendelsen og håndhævelsen af databeskyttelsesregler. EU-medlemsstaterne opfordres kraftigt til at gøre brug af den indledende bestemmelse i artikel 80, stk. 2, i GDPR i nationale love og derved gøre det muligt for kvalificerede civilsamfundsorganisationer at indgive klager vedrørende krænkelse af databeskyttelsen uafhængigt af en bemyndigelse fra den registrerede.

FRA'S UDTALELSE 6.3

EU og de nationale lovgivere bør sikre, at EU's fremtidige og nuværende bestemmelser og forberedende lovgivningsarbejde er rettet mod og fremmer gennemsigtige og grundige konsekvensanalyser vedrørende grundlæggende rettigheder, når kunstig intelligens-teknologier anvendes. Som supplement hertil er tilsynet fra uafhængige tilsynsorganers side afgørende for at garantere ansvarlighed, pålidelighed og retfærdighed.

Kvalificerede civilsamfundsorganisationers juridiske og tekniske ekspertise er af afgørende betydning for anvendelsen af retten til databeskyttelse og til privatliv. Registreredes ret til – i henhold til GDPR's artikel 80, stk. 1 – at bemyndige et organ, en organisation eller en sammenslutning til at repræsentere dem er et velkomment skridt. Få medlemsstater har imidlertid gjort brug af artikel 80, stk. 2, som giver medlemsstaterne mulighed for at give sådanne organer tilladelse til at anlægge sag uden en bemyndigelse fra de registrerede.

Ligesom tilsynsmyndighedernes arbejdsbyrde er civilsamfundsorganisationernes arbejdsbyrde i form af undersøgelser og klager også steget betydeligt efter GDPR's ikrafttrædelse. De står imidlertid over for yderligere udfordringer, da deres ressourcer er knappe. Endvidere er det vanskeligt at få dokumentation for potentielle krænkelse af de grundlæggende rettigheder i betragtning af den tekniske kompleksitet, der er forbundet hermed.

Der er et kapløb om at innovere og udvikle kunstig intelligens-værktøjer, og EU stræber efter at lede denne proces. En række EU-medlemsstater, som anvender kunstig intelligens i sikkerhedssektorer og samfundsøkonomiske sektorer, har stået over for store udfordringer med at gøre teknologien gennemsigtig. Trods igangværende bestræbelser på at øge bevidstheden om den etiske brug af kunstig intelligens er europæere fortsat uvidende om konsekvenserne for de grundlæggende rettigheder, f.eks. retten til privatliv eller ikkeforskelsbehandling, og hvordan kunstig intelligens-teknologien præcist anvendes. Eksempelvis er det en udfordring at godtgøre, at der har været tale om forskelsbehandling, når automatiske afgørelser anvender komplekse algoritmer. Endvidere kan profilering gennem automatisk databehandling potentielt føre til social udstødelse, som medlemsstaterne anser for at være en betydelig samfundsmæssig risiko. Nogle få retssager har allerede formet og fremmet ændringer af beslutnings- og lovgivningsprocesserne. Det er ikke veletableret, hvordan de grundlæggende rettigheder kan beskyttes og overholdelsen heraf overvåges, inden faktiske krænkelse forekommer.

Fem år efter at Den Europæiske Unions Domstol (EU-Domstolen) underkendte datalagringsdirektivet (2006/24/EF) er der kun gjort få fremskridt på EU- og medlemsstatsplan med hensyn til at tilpasse de eksisterende regler til kravene i EU-domstolens praksis. En stor del af medlemsstaternes indsats har fokus på kravene om, at de retshåndhævende myndigheder skal have lovlig adgang til de data, som tjenesteudbydere lagrer. Med få undtagelser har de fleste medlemsstater imidlertid bibeholdt en generel datalagringsordning, som omfatter alle abonnenter og registrerede brugere, alle elektroniske kommunikationsmidler og samtlige trafikdata og ikke foreskriver nogen form for differentiering, begrænsning eller undtagelse afhængigt af målet. De nationale domstole har anmodet EU-Domstolen om en nærmere præcisering af de kriterier, som den fastsatte i tidligere sager, og der er indgivet en række anmodninger om præjudiciel afgørelse i denne forbindelse.

FRA'S UDTALELSE 6.4

EU-medlemsstaterne bør gennemgå nationale regler om tjenesteudbyderes lagring af data med henblik på at tilpasse dem til kravene i EU-Domstolens praksis.

7

BARNETS RETTIGHEDER

Tredive år efter vedtagelsen af FN's konvention om barnets rettigheder var der i 2019 nye politiske udviklinger på EU-plan. Den nye Europa-Kommission forpligtede sig til at vedtage en ny omfattende strategi for børns rettigheder. Dens prioriteter omfattede oprettelsen af en europæisk børnegaranti. Dette er vigtigt, da – trods en mindre forbedring – næsten ét ud af fire børn i Europa fortsat var udsat for fattigdom eller social udstødelse. Risikoen er højest for børn med migrantbaggrund eller med mindre uddannede forældre. Senest i juni 2019 skulle medlemsstaterne i deres nationale lovgivning indarbejde direktivet om retssikkerhedsgarantier for børn, der er mistænkt eller tiltalt i straffesager. Flere medlemsstater var imidlertid stadig i gang med at ændre deres nationale love i løbet af året. Europa-Kommissionen indledte traktatbrudsprocedurer mod syv medlemsstater for manglende meddelelse af gennemførelsesforanstaltninger. Fristen for i national lovgivning at indarbejde direktivet om audiovisuelle medietjenester, som har til formål at styrke onlinesikkerheden, er i 2020. Der blev kun gjort beskedne fremskridt i denne henseende. I mellemtiden var Europa-Kommissionen nødt til – selv om seksuelt misbrug på internettet var stigende – at indlede traktatbrudsprocedure mod 23 medlemsstater for ikke at have gennemført direktivet om seksuelt misbrug.

Næsten ét ud af fire børn i EU er fortsat udsat for fattigdom eller social udstødelse. Dette giver anledning til bekymring i forhold til artikel 24 i EU's charter om grundlæggende rettigheder, ifølge hvilken »børn har ret til den beskyttelse og omsorg, der er nødvendig for deres trivsel«, og den europæiske søjle for sociale rettigheder, som fastsætter børns ret til at blive beskyttet mod fattigdom. I 2019 gav Europa-Parlamentet og Europa-Kommissionen udtryk for et stærkt politisk engagement i at bekæmpe børnefattigdom og oprette en europæisk børnegaranti. For at føre garantien ud i livet skal dette stærke politiske engagement fra alle EU-institutioner, herunder EU-Rådet, og fra medlemsstaterne fortsætte.

Den europæiske børnegaranti forventes at sikre, at alle børn, som lever i fattigdom, navnlig børn i sårbare situationer, får adgang til tilstrækkelig ernæring, anstændige boliger og gratis sundhedsydelser, uddannelse og førskoleundervisning og -pasning. Dette vil bidrage til at opfylde EU's og medlemsstaternes retlige forpligtelser med hensyn til barnets rettigheder. Det vil også bidrage til at gennemføre det centrale politiske tilsagn i 2030-dagsordenen for bæredygtig udvikling om, at ingen må lades i stikken.

Europa-Parlamentet har understreget betydningen af tilstrækkelige midler på både EU-plan og nationalt plan til at støtte en fremtidig børnegaranti. Det har foreslået, at medlemsstaterne afsætter mindst 5,9 mia. EUR af den Europæiske Socialfond Plus for programmeringsperioden 2021-2027 til at støtte børnegarantien.

FRA'S UDTALELSE 7.1

EU-lovgiver bør sikre, at en fremtidig europæisk børnegaranti får tilført tilstrækkelige midler fra EU-fondene og bliver en specifik investeringsprioritet for programmeringsperioden 2021-2027. EU-institutionerne bør overveje at vedtage en henstilling vedrørende den europæiske børnegaranti for at tilvejebringe de nødvendige retningslinjer for en effektiv gennemførelse heraf. Denne bør omfatte en køreplan og konkrete politiske foranstaltninger med henvisning til retlige og politiske tilsagn. Det europæiske semester bør gennemgå regelmæssige statusrapporter med hensyn til denne henstilling og bidrage med relevante oplysninger til sine landespecifikke henstillinger, navnlig da der vil blive anvendt EU-fonde til at støtte gennemførelsen.

FRA'S UDTALELSE 7.2

EU-medlemsstaterne bør gennemføre direktivet om retssikkerhedsgarantier for at sikre en effektiv anvendelse af retssikkerhedsgarantier for børn, der er mistænkt eller tiltalt i straffesager. De bør lette gennemførelsen heraf ved at bistå aktører inden for retsvæsenet, der er involveret i straffesager, gennem faglig vejledning og uddannelse. Europa-Kommissionen kunne yderligere støtte EU-medlemsstaterne – f.eks. ved at yde yderligere lovgivningsmæssig vejledning og ved at lette udvekslingen af praktiske erfaringer mellem medlemsstaterne. EU-medlemsstaterne og Europa-Kommissionen bør vurdere og tage hensyn til børnenes egne erfaringer med og perspektiver med hensyn til, hvor effektivt disse retssikkerhedsgarantier er gennemført.

FRA'S UDTALELSE 7.3

EU-medlemsstaterne bør – i samarbejde med tjenesteudbydere og relevante civilsamfundsaktører – identificere og udvikle relevante foranstaltninger med henblik på at give klar information om GDPR's anvendelse på børn for at afveje forpligtelsen til at beskytte børn over for behovet for at give børn adgang til internettet. For at sikre børns beskyttelse bør Europa-Kommissionen facilitere en aftale mellem medlemsstater og tjenesteudbydere om standardværktøjer til alderskontrol.

FRA'S UDTALELSE 7.4

EU-medlemsstaterne bør indlede eller fortsætte processen med at gennemføre direktivet om audiovisuelle medietjenester. De bør gøre dette i tæt samråd med tjenesteudbydere og relevante civilsamfundsaktører. De bør også være særligt opmærksomme på at bekæmpe seksuelt misbrug af børn på internettet, navnlig deling af børnepornografi, som krævet i direktivets artikel 28b.

EU-medlemsstaterne bør på enhver måde tilstræbe, at direktivet om seksuelt misbrug gennemføres korrekt, og sikre lovgivning og passende politiske foranstaltninger. Disse bør have til formål effektivt at forhindre kriminalitet i form af seksuelt misbrug, beskytte ofre på en alderssvarende måde og retsforfølge gerningsmændene for at begå enhver form for seksuelt misbrug via internettet.

EU-medlemsstaterne skulle indarbejde direktivet om retssikkerhedsgarantier (2016/800/EU) i deres nationale lovgivning senest den 11. juni 2019. Direktivet giver retssikkerhedsgarantier for børn, der er mistænkt eller tiltalt i straffesager. Det omfatter retten til forsvar og uskyldsformodningen som fastsat i artikel 48 i EU's charter om grundlæggende rettigheder og princippet om, at barnets tarv skal komme i første række, som fastsat i chartrets artikel 24. I henhold til betragtningerne skal der tages hensyn til Europarådets retningslinjer for en børnevenlig retspleje.

Ved fristens udløb havde imidlertid kun 13 medlemsstater givet meddelelse om en fuldstændig indarbejdelse. Europa-Kommissionen indledte traktatbrudsprocedurer mod syv medlemsstater for manglende meddelelse af gennemførelsesforanstaltninger.

Artikel 24 i EU's charter om grundlæggende rettigheder proklamerer børns ret til at blive beskyttet og også til at blive hørt. Disse rettigheder står ofte på spil i onlineverdenen.

GDPR præciserer, at med hensyn til børn under 16 år skal indehaveren af forældremyndigheden give sit samtykke til eller godkende behandlingen af deres personoplysninger i forbindelse med informationssamfundstjenester, der udbydes direkte til børn. Medlemsstaterne kan imidlertid fastsætte en lavere aldersgrænse med hensyn til samtykke, så længe denne ikke er under 13 år. Medlemsstaterne har fastsat forskellige aldersgrænser, fra 13 til 16 år. Europa-Kommissionens multiinteressentekspertgruppe om anvendelsen af GDPR har bemærket, at der mangler retningslinjer vedrørende aldersgrænser for samtykke og værktøjer til alderskontrol.

Der blev kun gjort få fremskridt med indarbejdelsen af det reviderede direktiv om audiovisuelle medietjenester (direktiv (EU) 2018/1808) i national lovgivning, der skal være foretaget i september 2020. Direktivet regulerer børns adgang til alle audiovisuelle medier, herunder f.eks. videodelingsplatforme som YouTube eller Instagram. Det kræver endvidere, at medlemsstaterne træffer passende foranstaltninger mod børnepornografi.

I mellemtiden har seksuelt misbrug af børn på internettet været stigende. I 2019 indledte Europa-Kommissionen traktatbrudsprocedurer mod 23 EU-medlemsstater for ikke at have gennemført direktivet om seksuelt misbrug (2011/93/EU).

8

ADGANG TIL DOMSTOLSPRØVELSE

EU-institutionerne bestræbte sig i 2019 på at forbedre ofres adgang til erstatning og domstolsprøvelse. EU-Rådet opfordrede til at fastlægge en ny strategi for ofres rettigheder. Dette anerkender både, at der fortsat er mangler i beskyttelsen af ofre, og viser medlemsstaternes engagement i at håndhæve ofres rettigheder. Rådet opfordrede FRA og andre EU-agenturer til at støtte medlemsstaterne i denne proces. Nogle medlemsstater modsatte sig fortsat Istanbulkonventionen i 2019. Dette udløste en særlig stærk reaktion fra Europa-Parlamentets side. Det anmodede Den Europæiske Unions Domstol om at tage stilling til forskellige aspekter af det rette retsgrundlag for EU's tiltrædelse af konventionen. I mellemtiden fortsatte udfordringerne med hensyn til domstolenes uafhængighed. De understregede behovet for en mere effektivt koordineret indsats for at opretholde retsstatsprincippet. Europa-Kommissionen fremlagde en handlingsplan og foreslog en såkaldt »løbende gennemgang af retsstatsforholdene«.

Næsten halvdelen af EU-medlemsstaterne vedtog lovgivning – eller lovgivning trådte i kraft – med henblik på en bedre gennemførelse af direktivet om ofres rettigheder (2012/29/EU) i 2019. Der var imidlertid ingen mærkbar udvikling vedrørende ofres ret til at deltage i retsprocedurer.

Flere medlemsstater afhjalp en stor mangel med hensyn til at garantere ofres rettigheder ved for første gang at tilbyde støtte-tjenester for ofre til alle kategorier af ofre for kriminalitet. Andre medlemsstater tog skridt til at beskytte ofre under sagsbehandlingen og forebygge sekundær viktimering.

EU-Rådet vedtog konklusioner om ofres rettigheder den 3. december 2019. Disse er delvist baseret på dokumentation i FRA's rapporter fra 2019 om retfærdighed for ofre for voldelige forbrydelser. Det anerkendes i konklusionerne, at der er behov for foranstaltninger, der forbedrer ofres adgang til domstolsprøvelse og erstatning. Europa-Kommissionen opfordres også til at udarbejde en EU-strategi for 2020-2024 om ofres rettigheder i fremtiden.

FRA'S UDTALELSE 8.1

EU-medlemsstaterne opfordres til at fortsætte deres indsats for en effektiv gennemførelse af ofres rettigheder i praksis. De bør navnlig være opmærksomme på at indføre foranstaltninger til at sikre, at ofre kan få adgang til erstatning i forbindelse med straffesager, og at de modtager passende erstatning som ofre for voldelige forbrydelser for den skade, de har lidt på grund af lovovertrædelsen. EU-medlemsstaterne bør også øge deres indsats for at sikre, at ofrene har en passende rolle i relevante retssager.

FRA'S UDTALELSE 8.2

EU og alle EU-medlemsstater, som endnu ikke har gjort det, opfordres til at ratificere Europarådets konvention til forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet (Istanbulkonventionen). FRA opfordrer medlemsstaterne til at afhjælpe mangler i deres nationale lovgivning vedrørende beskyttelsen af voldsramte kvinder.

FRA'S UDTALELSE 8.3

EU og medlemsstaterne opfordres til yderligere at intensivere indsatsen og samarbejdet om at opretholde og styrke retsvæsenets uafhængighed, som er et afgørende element i retsstatsprincippet. Indsatsen vedrørende det nye forslag om »en løbende gennemgang af retsstatsforholdene« kunne omfatte en forbedret vejledning for EU-medlemsstaterne med henblik på at erkende og afhjælpe eventuelle problemer på retsstatsområdet. De berørte medlemsstater bør desuden hurtigt tage skridt til fuldt ud at overholde de relevante domme fra Den Europæiske Unions Domstol og efterleve henstillinger såsom dem, Europa-Kommissionen udsteder som led i sin procedure på retsstatsområdet.

Irland ratificerede Europarådets konvention til forebyggelse og bekæmpelse af vold mod kvinder og vold i hjemmet (Istanbulkonventionen) i 2019. Det samlede antal EU-medlemsstater, der havde ratificeret konventionen, var dermed 21 ved udgangen af 2019. Flere medlemsstater traf foranstaltninger til at kriminalisere alle seksuelle handlinger uden samtykke som fastsat i Istanbulkonventionens artikel 36, i stedet for at begrænse strafbare handlinger som f.eks. voldtægt til situationer med magtanvendelse eller fysisk vold.

EU tilstræbte at sikre, at både EU og alle medlemsstater ratificerer konventionen, på baggrund af nogle medlemsstaters udtalte modstand mod konventionen på trods af, at de har underskrevet den.

Et uafhængigt retsvæsen er hjørnестenen i retsstatsprincippet og retten til adgang til domstolsprøvelse (se artikel 19 i TEU, artikel 67, stk. 4, i TEUF og artikel 47 i EU's charter om grundlæggende rettigheder). Udfordringerne inden for retsvæsenet blev større i flere medlemsstater, navnlig vedrørende domstolenes uafhængighed. Dette foranledigede Europa-Kommissionen til at fremlægge en handlingsplan for at styrke retsstatsprincippet. Den foreslog en »løbende gennemgang af retsstatsforholdene«. Dette vil involvere både Europa-Parlamentet og EU-Rådet og finde anvendelse på alle EU-medlemsstater, med særligt fokus på de lande, hvor der er identificeret risici.

9

STATUS FOR GENNEMFØRELSEN AF FN'S HANDICAPKONVENTION

Et årti efter Rådets afgørelse fra november 2009 om Det Europæiske Fællesskabs indgåelse af FN's konvention om rettigheder for personer med handicap (CRPD) var der i 2019 en væsentlig udvikling på flere områder. Denne vil forme det andet årti af EU's og medlemsstaternes gennemførelse af konventionen. Den allerførste EU-kommissær med ansvar for ligestilling, som er ansvarlig for gennemførelsen af handicapkonventionen, blev udnævnt. Den europæiske retsakt om tilgængelighed, som indførte fælles tilgængelighedskrav for udvalgte produkter og tjenesteydelser, blev vedtaget. Europa-Parlamentet og EU-Rådet indgik en foreløbig aftale om sprogbrug i forbindelse med handicap og tilgængelighed vedrørende de europæiske struktur- og investeringsfonde. En evaluering af handicapstrategien 2010-2020 blev påbegyndt. Den vil indgå i en fremtidig EU-handicapstrategi. I mellemtiden gjorde medlemsstater en indsats for at sikre inkluderende uddannelse og lige beskæftigelsesmuligheder for handicappede. En række medlemsstater traf endvidere foranstaltninger for at sikre, at bygninger er tilgængelige for alle. Ændringer af nationale valglove gav handicappede væsentligt flere muligheder for at deltage i valg til Europa-Parlamentet, selv om tilgængelighed fortsat var et problem.

FRA'S UDTALELSE 9.1

EU's handicapstrategi efter 2020 bør have fokus på alle anbefalingerne i handicapkomitéens afsluttende bemærkninger, der blev vedtaget i 2015.

Mere specifikt bør EU's handicapstrategi efter 2020 sikre følgende:

- handicapkonventionens bestemmelser integreres på alle relevante områder af EU's lovgivning, politikker og programmer, herunder anvendelsen af ny teknologi;
- handicappede, deres repræsentative organisationer og relevante civilsamfundsorganisationer medinddrages på hensigtsmæssig vis i gennemførelsen og overvågningen af den nye strategi;
- hensigtsmæssigt koordinerede handicapkontakt-punkter udpeges i alle EU-institutioner, -organer og -agenturer;
- relevante data indsamlet af medlemsstaterne opdeles på en måde, der giver mulighed for at overvåge gennemførelsen af handicapkonventionen.

FRA'S UDTALELSE 9.2

EU og medlemsstaterne bør sikre, at handicappedes rettigheder i henhold til handicapkonventionen og EU's charter om grundlæggende rettigheder respekteres fuldt ud ved udbetalingen af de europæiske struktur- og investeringsfonde (ESI-fonde). Dette vil maksimere EU-fondenes potentiale til at støtte muligheden for at føre en selvhjulpel tilværelse. I denne henseende bør EU vedtage de nye grundforudsætninger for en effektiv gennemførelse af EU's charter om grundlæggende rettigheder og handicapkonventionen som beskrevet i Europa-Kommissionens forslag til forordning om fælles bestemmelser for den næste flerårige finansielle ramme 2021-2027. For at muliggøre en effektiv overvågning af fondene og deres resultater bør EU og medlemsstaterne træffe foranstaltninger til at inddrage handicaporganisationerne og lovbestemte nationale menneskerettighedsorganer i overvågningsudvalgene for ESI-fondene. Forsyningen af disse organisationer og organer med menneskelige ressourcer og tilstrækkelige midler, herunder øremærkning af EU-midler til formålet, vil effektivisere de foreslåede grundforudsætninger.

FRA'S UDTALELSE 9.3

EU-medlemsstater, der endnu ikke er part i handicapkonventionens valgfrie protokol, bør overveje at træffe de nødvendige foranstaltninger til at sikre ratificeringen for at opnå fuldstændig ratificering af den valgfrie protokol på EU-plan. EU bør også overveje at tage hurtige skridt til at acceptere den valgfrie protokol.

Den europæiske handicapstrategi 2010-2020 opnåede de fleste af sine mål, og der er en merværdi forbundet med en sådan strategi ifølge de fleste deltagere i evalueringen af strategien i 2019, der blev gennemført på Kommissionens vegne. De fremhævede også konkrete resultater af strategien, f.eks. den europæiske retsakt om tilgængelighed. Dette viser betydningen af at have et politikdokument af denne art som en rettesnor for indsatsen på EU-plan.

De europæiske struktur- og investeringsfonde (ESI-fonde) spiller en vigtig rolle på en lang række politikområder og støtter bl.a. medlemsstaternes indsats for at give handicappede mulighed for at føre en selvhjulpel tilværelse. Den foreløbige aftale mellem Europa-Parlamentet og Rådet vedrørende de foreslåede forordninger til finansieringsperioden 2021-2027 omfatter vigtige garantier for grundlæggende rettigheder, navnlig med hensyn til de foreslåede grundforudsætninger og en styrket rolle til overvågningsudvalgene. Civilsamfundet, herunder handicaporganisationer og nationale menneskerettighedsorganer, kan have stor betydning for den effektive overvågning af anvendelsen af midlerne.

Seks medlemsstater og EU har ikke ratificeret den valgfrie protokol til handicapkonventionen. I henhold hertil kan enkeltpersoner indbringe klager for handicapkomitéen, og komitéen kan indlede fortrolige undersøgelser ved modtagelsen af "pålidelige oplysninger, som tilkendegiver, at en deltagerstat alvorligt eller systematisk krænker" konventionen (artikel 6).

I 2019 skete der både fremgang og tilbagegang med hensyn til beskyttelsen af grundlæggende rettigheder. I FRA's *rapport om grundlæggende rettigheder 2020* beskrives den vigtigste udvikling i EU fra januar til december 2019, og den indeholder FRA's udtalelser på disse områder. Den giver indsigt i de hovedemner, der danner grundlag for debatten om grundlæggende rettigheder i hele EU, herunder både resultater og områder, der fortsat giver anledning til bekymring.

I dette års fokuskapitel ses der nærmere på, hvordan EU's charter om grundlæggende rettigheder anvendes på nuværende tidspunkt. De resterende kapitler omhandler ligebehandling og ikkeforskelsbehandling, racisme, fremmedhad og intolerance i forbindelse hermed, integration af romaer, asyl og migration, informationssamfund, retten til privatliv og databeskyttelse, barnets rettigheder, adgang til domstolsprøvelse og status for gennemførelsen af konventionen om rettigheder for personer med handicap.

PROMOTING AND PROTECTING YOUR FUNDAMENTAL RIGHTS ACROSS THE EU —

FRA's fulde *Fundamental Rights Report 2020* (rapport om grundlæggende rettigheder 2020) findes på <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/fundamental-rights-report-2020>

Se også relaterede FRA-publikationer:

- FRA (2020), *Rapport om grundlæggende rettigheder 2020 – FRA's udtalelser*, Luxembourg, Publikationskontoret, <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/fundamental-rights-report-2020-fra-opinions> (tilgængelig på alle EU's 24 officielle sprog).
- FRA (2020), *Ten years on: unlocking the Charter's full potential* (Ti år senere: frigørelse af chartrets fulde potentiale), Luxembourg, Publikationskontoret, <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/frr-focus-ten-years-charter> (findes på engelsk og fransk).

Tidligere FRA-årsrapporter om udfordringer og resultater med hensyn til grundlæggende rettigheder i Den Europæiske Union er fortsat tilgængelige på FRA's [websted](#) (findes på engelsk, fransk og tysk).

YDERLIGERE OPLYSNINGER

FRA — DEN EUROPÆISKE UNIONS AGENTUR FOR GRUNDLÆGGENDE RETTIGHEDER

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Østrig
Tlf. +43 1 58030-0 – Fax +43 1 58030-699
fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights
 twitter.com/EURightsAgency
 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

Den Europæiske Unions
Publikationskontor